

HET BELANG VAN HET KIND IN EEN BREDER PERSPECTIEF

Een beknopte neerslag van de lezing tijdens het congres
'Systeemgericht werken in de LVG-instellingen'
7 april 2005 te Oosterbeek.

Mieke van Daele¹

Hoe belangrijk kan het voor een kind zijn om de belangen van andere betrokkenen uit het netwerk te betrekken in de hulpverlening? Een systeemtheoretische invalshoek waarin naar alles wat zich rond een kind afspeelt wordt gekeken staat soms op gespannen voet met de maatschappelijke druk om voornamelijk met het kind bezig te zijn. 'Het belang van het kind' maakt dat andere belangen naar de achtergrond verdwijnen. Wanneer diverse belangen onderling concurrerend zijn, kan een te sterke verenging van de hulpverlenersblik tot een verharding van standpunten leiden, tot een isolering van betrokkenen en tot het vastlopen van het hulpverleningsproces. Concreet betekent het rekening houden met de vele belangen niet dat iedere belanghebbende ook direct in het hulpverleningsproces wordt betrokken. Het is niet altijd zinvol een ieder vanaf het eerste moment 'rond de tafel' te hebben.

Inleiding

Als voorbeeld een man en een vrouw (Inez) die van de stad naar een plattelandsdorp verhuizen, waar de man een tandartspraktijk opstart. Ze krijgen uiteindelijk drie kinderen, twee meisjes en een jongen. Toen de kinderen kwamen gaf moeder haar baan op om voor de kinderen te zorgen en mee te helpen als assistente in de praktijk.

Lange tijd loopt het in dit gezin erg goed, de vele verschillende belangen vinden een evenwicht waarin iedereen zich goed kan voelen. Langzamerhand echter raakt de balans zoek: het belang van de man krijgt voor de vrouw proporties waarin zij geen ruimte meer voelt: de praktijk gaat voor alles, de vrouw voelt zich verengen en heel erg alleen staan in de zorg en opvoeding van de kinderen (in haar moederrol), als vrouw voelt ze geen erkenning en verbondenheid meer met haar man. Ze beslist te scheiden van hem.

Onderstaande reflecties van Inez² weerspiegelen een complexiteit van belangen:

“ Gevoelsmatig wilde ik mijn kinderen meenemen; ze waren nog zo klein. De kinderen bij me houden, zou echter betekenen dat mijn man zijn praktijk zou moeten verkopen. Het huis

---

¹ Mieke Van Daele (1967) is orthopedagoog-psychotherapeut. Zij werkte binnen de ambulante kinderpsychiatrie en de Bijzondere Jeugdzorg met kinderen en gezinnen. Zij is als opleider verbonden aan de Interactie Academie te Antwerpen en schreef eerder artikels over de maatschappelijke druk op ouderschap en hulpverlening bij mishandeling. Mieke van Daele is mede-auteur van het recent verschenen boek 'Spelen met werkelijkheden. Systeem-theoretische psychotherapie met kinderen en jongeren' (Reijmers E., Cottyn L. en Faes M. (red.), Uitgeverij Bohn Stafleu Van Loghum, 2005) waarin zij een artikel schreef over gestructureerd en vrij spel.

² De citaten van Inez zijn ontleend aan Van Hennik, 1996.

was te groot voor hem alleen. Tevens zou ik alimentatie voor de kinderen moeten krijgen en dat zou voor hem zijn faillissement betekenen. Vanuit die positie weggaan, zou niet alleen voor hem, maar eigenlijk voor iedereen een heleboel moeilijkheden hebben gegeven. Ook wilde en kon ik niet in ons kleine dorp blijven wonen, zo dicht bij mijn man. Hij had een belangrijke positie. En een alleenstaande moeder en een gescheiden tandarts die zo dicht bij elkaar blijven wonen in een christelijk dorpje zou niet goed uitpakken.

Mijn man en ik hebben aan de meisjes gevraagd wat zij het liefste wilden. Het was voor hen meteen duidelijk. Zij wilden niet uit het dorp weg. Onze jongste was te klein om de vraag voor te leggen. In eerste instantie zou hij met mij meegaan, maar al snel werd duidelijk dat hij zijn zusjes niet kwijt wilde. Hij werd onrustig en ging weer bedplassen. Toen mijn man hem een keer vroeg of hij zijn zusjes erg zou gaan missen, kwam datgene eruit wat ons zoontje zelf niet had kunnen zeggen. Hij wilde niet bij hen weg.

Konden we ze zomaar wegrukken uit hun vertrouwde omgeving en alles wat hun dierbaar en veilig was? Deze vraag bleven we onszelf gedurende het hele proces stellen. Meegaan zou voor hen een grote stap betekenen. Daarnaast was ik van plan om weer te gaan werken; ik zag mezelf niet hele dagen thuiszitten en wachten op de kinderen. Ik zou dus minder beschikbaar zijn. Het was voor ons allen een heel schadelijke situatie, maar het zou de minste schade aanrichten als ik alleen zou weggaan. De kinderen zouden in hun eigen omgeving blijven en zouden hun eigen school en vriendjes en ook hun welstand houden. Naast het belang van de kinderen en van mijn man speelde ook mijn eigen belang een belangrijke rol. Weggaan betekende een toekomst vol onzekerheden. Ik moest helemaal van voren af aan beginnen; .... Het was zo'n gigantische belangenafweging tussen mijn eigen leven en mijn gezin met mijn kinderen." (Tekst p. 29-31).

In het verhaal van de vrouw zijn twee elementen af te leiden:

1. Er spelen veel belangen rond een kind (gezinsbelangen; persoonlijke ontplooiing van de ouders; maatschappelijke en sociale positie; religie; school) en hét belang van het kind laat zich niet eenduidig bepalen.
2. De maatschappelijke druk die dwingt om vooral vanuit het kind te gaan denken (op het moment dat deze vrouw beslist van haar man te scheiden gaan vragen en twijfels een rol spelen: Wat zou 'het dorp' niet denken?; In hoeverre mag je persoonlijke belangen laten meespelen?).

Wanneer je als moeder niet bij je gezin blijft (en in het bijzonder bij je kinderen), ben je 'een slechte moeder' want je zet het belang van het kind niet op de eerste plaats. Je krijgt dus geen krediet voor een dergelijke beslissing. Maatschappelijk voelde Inez later ook hoe de uitbouw van een carrière een tweede veroordeling inhield: 'Ze is weggegaan om carrière te maken'.

"De kinderen voelden zich in het begin erg in de steek gelaten: ze kwamen in opstand, waren heel boos en hebben een tijd lang absoluut niet begrepen waarom ik wegging. Het was zo vreemd voor hun. Later vertelden ze mij: 'Mama, wat was het fijn dat we daar konden blijven wonen.' En mijn twee dochters zeiden een keer 'je hebt groot gelijk gehad dat je bent weggegaan'." (p. 31-32)

Het verhaal van Inez is een illustratie van de stelling dat écht werken in het belang van het kind steeds ook betekent dat je rekening houdt met de vele andere belangen. Soms is er een omweg nodig die op het eerste gezicht het belang van het kind niet lijken te dienen maar op langere termijn duidelijk wel.

Hét belang van het kind: geen eenduidig begrip

Wanneer er gesproken wordt over het belang van het kind, dan lijkt dit vaak een heel eenduidig begrip, alsof meteen duidelijk is wat het beste is voor een kind. Hét belang van het kind bestaat echter niet! Wat wél bestaat is een enorme hoeveelheid visies en opvattingen over het belang van het kind. Een ouder kan een kind (en dus het belang van het kind) nooit zien zoals een leerkracht het ziet en omgekeerd. Een groepsleider kan het kind nooit zien zoals de logopedist het ziet. De raadsonderzoeker kan het kind nooit zien zoals de slager op de hoek het ziet. Oma kan haar kleinkind nooit zien zoals een broer zijn zusje ziet; enzovoort, enzovoort.

“Visies op het belang van het kind zijn vaak positiegestuurd, niet kindgestuurd” (Baert, 1990). De vele uitspraken omtrent het belang van het kind worden gedaan zonder dat men het kind als Ander in beeld heeft. Uitspraken worden gedaan met allerlei opvattingen in gedachten. Over wat en hoe het kind moet zijn, wat het moet hebben, kunnen, et cetera. Het gebeurt dus nogal eens dat mensen menen te weten wat het belang van het kind is, maar dat bij nader inzien blijkt dat het kind zelf er een heel andere visie op nahoudt. Als voorbeeld hiervan: Onze zoon mag terug van het schoolinternaat naar huis komen, want de verbouwingen zijn nu achter de rug. Nu blijkt dat de zoon eigenlijk liever op het internaat zou willen blijven.

De betrokkenen rondom een kind vertegenwoordigen ieder vanuit zijn/haar specifieke stoel specifieke belangen. De belangrijke personen rond een kind zijn dan ook rijk aan belangen. Welk belangen zij precies vertegenwoordigen is vaak niet onmiddellijk helder en vraagt om een nadere verkenning.

Een willekeurige greep aan opvattingen:

- kinderen hebben rechten, een heleboel, die moeten gerespecteerd worden (onze kinderrechtencommissaris)
- kinderen moeten kansen krijgen tot ontplooiing, ontwikkeling (de leraar)
- kinderen dienen beschermd te worden (gezinsvoogd)
- kinderen mag je geen geweld aandoen (opa en oma)
- kinderen mag je niet traumatiseren (de kinderarts)
- kinderen moet je leiden, structureren, begrenzen, gezag leren kennen (de leidster van de peuterspeelzaal)
- kinderen moeten goed verzorgd worden (de kruiswerkverpleegkundige)
- kinderen moeten ruimte krijgen (tot spelen, tot leren, tot spreken, ...)
- kinderen moeten een plaats krijgen in de samenleving
- je moet rekening houden met een kind
- kinderen mogen niets tekort komen
- kinderen moeten mee kunnen met hun vrienden en leeftijdgenoten
- ...

Afhankelijk van hoe men kijkt naar kinderen (als kwetsbaar, als weerbaar, als van nature goed of van nature slecht, ...) zal men bepaalde specifieke aspecten meer naar voor halen. In veel gevallen hoeft dit niet tot een impasse te leiden. Van een conflict tussen het belang van het kind en dat van anderen is geen sprake als men de betrokkenheid van een ieder op hetzelfde kind kan inzien. Men ziet dat men weliswaar soms op een heel verschillende stoel, tóch samen aan de zelfde tafel rondom het kind zit.

De maatschappelijke druk en de verenging in het perspectief

Niet alleen wanneer we kijken naar opvoeding, maar ook wanneer we lezen en nadenken over opvoeding, dan valt het op hoe zich telkens weer een specifiek perspectief opdringt: dat van het kind, 'Hoe gaat het met de kinderen?' vraagt men aan elkaar. Telkens weer treedt het kindbelang meteen op de voorgrond én het verdringt de andere belangen (o.a. dat van de ouder) en perspectieven naar de achtergrond. De zorg voor bijvoorbeeld de ouder staat niet meteen op de voorgrond: 'Hoe is het met de ouder?', is een veel minder gehoorde vraag. Het is een onzichtbaar proces dat ons doet kijken vanuit de ogen van een kind, dat ons vanuit de schoenen van een kind in de wereld stelt. Van der Pas (2003) schrijft hierover in haar boek 'A serious case of neglect': "we zijn behept met een instinctieve voorkeur voor het kindperspectief." Het is veel moeilijker om bijvoorbeeld in de schoenen van de ouder te gaan staan en door de ogen van de ouder naar opvoeding en ouderschap te gaan kijken. Zeker wanneer we het hebben over situaties waarin we op een of andere manier voelen hoe kinderen iets tekort komen of geweld wordt aangedaan. Dan treedt meteen de verenging op de voorgrond en lukt het niet goed meer om breder te kijken dan het kindperspectief.

De maatschappelijke druk om het kind belang op de eerste plaats te zetten is erg groot en maakt het moeilijk om breed te blijven kijken en de andere belangen niet uit het oog te verliezen. Breed maatschappelijk leeft ook de idee: als het met de kinderen niet goed gaat, ligt het aan de ouders. Zij zijn de eersten die verdacht gemaakt worden. Dit alles maakt ouders tot een zeer kwetsbare groep.

De deskundigen: druk vanuit de opdracht en de maatschappij

Hulpverleners ontkomen niet aan de maatschappelijke druk die het belang van het kind op de voorgrond zet. Deze druk wordt soms zeer lijfelijk gevoeld wanneer men de indruk heeft dat er niet meer in het belang van het kind gedacht wordt:

Ook binnen opleidingen wordt het kindbelang vaak centraal gesteld; men wordt toch vooral opgeleid tot kinddeskundige (groepswerker, pedagoog, psycholoog).

Ook als het de expliciete opdracht is om met anderen (de ouders of het netwerk) te werken, is de maatschappelijke druk van het kindbelang vaak duidelijk voelbaar. Anderen zullen ons het belang van het kind terug presenteren als een niet over het hoofd te zien gegeven. Daarnaast voelen we als hulpverlener snel iets van de complexiteit aan visies omtrent het belang van het kind: er zijn niet alleen veel ideeën omtrent hoe je het belang van het kind het beste dient, er blijkt maatschappelijk ook een soort overeenstemming te zijn dat sommige van die ideeën het belang van het kind beter dienen dan andere. Afwijkingen van die ordening kunnen vaak niet direct gezien worden als het belang van het kind dienend. Het is dus zaak om een eigen ruimte tot verbreding te creëren, een alertheid te ontwikkelen om breed te kunnen blijven kijken.

Verschillende belangen en waarheidsgevechten

Meestal lopen de verschillende belangen rondom een kind parallel, wat steun en verbondenheid geeft. Soms echter kan een sociaal netwerk rond een kind ook een mijnenveld worden, een strijdarena waarin verschillende partijen proberen elkaar tot overgave te dwingen.

De vrouw beslist weg te gaan van haar man. Het maatschappelijk perspectief maakt dat mensen vooral zien hoe ze als moeder haar kinderen in de steek laat en hun belang niet langer dient. Met andere woorden, ze respecteert de volgorde ('het belang van het kind voorop!') niet en dat voelt ze.

Wanneer het verschil gelegen is in verschillende visies aangaande de aanpak en zorg van het kind, dan kan dit een probleem worden wanneer mensen sterk gaan vasthouden aan hun visie als de enige juiste visie, de waarheid. Een andere visie ernaast zetten, komt voor hen over als hen in het ongelijk stellen. We riskeren hier een strijd om de waarheid te krijgen, het ene belang versus het andere. Dit is herkenbaar in sommige situaties van echtscheiding, van pleegzorg, van adoptie, van plaatsing maar ook gewoon daar waar verschillende betrokkenen rondom het kind anders lijken te denken:

De leerkracht wil dat de ouders thuis veel oefenen met lezen samen met het kind. Thuis gebeurt dat niet. Vader vindt dat zoon thuis geen vrienden mag uitnodigen, moeder vindt dat hij het wel mag. Een vader die gescheiden is, wil niet dat zijn dochter nog bij moeder langs gaat. De dochter wil dat wel. De grootouders aan moeders kant steunen het kleinkind om te gaan opdat zij hun kleinkind dan ook nog zien. De nieuwe partner van vader wil niet dat ze nog langer naar daar gaat want ze komt toch alleen maar met kritiek op haar terug. De grootouders aan vaders kant willen evenmin dat er nog contact is met de moeder die uit een slechte familie komt...

In deze situaties dreigen we terecht te komen in een discours van tegenpartijen wat gemakkelijk tot vechtsituaties kan leiden. Iedereen heeft van elkaar de indruk dat ze het belang van het kind niet dienen. Ondertussen is men wel met zijn allen een, weliswaar niet echt constructieve, immense inzet aan het leveren om, elk op zijn manier, het belang van het kind te bewaken. Ergens heeft men het nog wel altijd over hetzelfde, alleen is dat onzichtbaar geworden. Om in het beeld van de tafelsituatie te blijven: de tafel is verdwenen, een ieder zit alleen nog maar op zijn eigen stoel.

Valkuilen in de hulpverlening

De belangenverschillen kunnen zich op vele manieren voordoen, bijvoorbeeld:

- we zien hoe betrokkenen op het kind andere standpunten innemen en daarover vechten
- we merken hoe we onderling als collega's ook soms andere belangen vooropstellen en riskeren om daarover te gaan vechten
- we merken hoe onze standpunten sterk verschillen van die van ouders en het ons moeilijk maken
- we merken als dienst hoe andere instanties andere belangen op de voorgrond zetten en het ons als dienst moeilijk maken.

Als men echter inziet dat men op verschillende manieren het belang van het kind kan behartigen kan men over de verschillen heenstappen en tot samenwerking komen. Wanneer we van elkaar zien dat we allen hard ons best doen, elk op zijn manier, om het welzijn van het kind na te streven, kunnen we het verschil hebben. Voorwaarden hiervoor zijn wel dat men zich erkend voelt in zijn standpunt, zijn visie en zijn manier van werken.

Een grote valkuil in de hulpverlening is dat door het niet beseffen van de maatschappelijke druk, onze blik verengt en ons vast zet in de kinderstoel. Heel ons denken, voelen en handelen raakt erop gericht om het verschil (in visie) zo snel mogelijk op te lossen en ons eenzijdig te gaan richten op dat 'enge' kindbelang. Aan dit streven kunnen echter risico's vastzitten: het risico dat een kind geïsoleerd raakt van de vele andere belangen, van de vele andere betrokkenen rondom hem/haar. Maar ook het risico dat de betrokkenen hun standpunt verharder, een gevoel hebben niet gehoord te worden en aldus nog harder gaan

proberen hun standpunt te uiten. Waar uiteraard het waarheidsgevecht weer om de hoek loert.

Kortom, we krijgen isolatie als effect in plaats van verbondenheid, waarmee het belang van het kind niet echt gediend wordt.

Samenvattend: aanknopingspunten voor het omgaan met vele belangen

Het als hulpverlener werken met verschillende belangen is geen gemakkelijke opgave. Men wordt geconfronteerd met een veelheid aan visies en belangen die niet altijd met elkaar in overeenstemming zijn. Bovendien is het vaak niet onmiddellijk helder wat precies de concrete belangen zijn die mensen vertegenwoordigen, ondanks de schijnbare evidentie van het begrip 'het belang van het kind'. Bovenal leeft er maatschappelijk een sterke en zeer dominante druk om altijd, steeds weer het kindbelang op de eerste plaats te zetten.

Welke aanknopingspunten geeft dit het hulpverlenend handelen?

- respect voor andere belangen ontstaat vanuit de moeilijke oefening om vanuit de schoenen van een ander te onderzoeken waar voor hem/haar de betrokkenheid en het streven naar welzijn zit; inlevingsvermogen is daarbij niet hetzelfde als iemand gelijk geven, men kan zeer invoelend zijn ten aanzien van een bepaalde visie maar deze toch niet delen
- breed inleven vraagt een zeer flexibele geest en een alertheid ten aanzien van het zich steeds opdringen van het belang van het kind. Dit is geen makkelijke opdracht. Het vraagt een blijvend zoeken en opnemen van de uitdaging van de verbreding. Telkens weer zal men merken hoe de maatschappelijke druk op de schouders weegt en de blik dreigt te verenigen
- omgaan met verschillende belangen is NIET het oplossen van het verschil; behartiging van het belang van het kind betekent de complexiteit niet uit de weg gaan maar het erkennen als een complexiteit waarin ook het kind zijn weg dient te zoeken;
- het leren omgaan met die verschillende belangen is tevens een zoektocht naar de juiste taal. Als een hulpverlener de betrokkenheid met de vele belangen kan vasthouden en dit gegeven in begrijpelijke taal kan gieten, wordt ook het kind houvast gegeven, waardoor het zich ook steviger geplaatst weet in de samenleving
- omgaan met verschillende belangen is soms ook de onoplosbaarheid van het verschil vaststellen en communiceren. Het samen met een kind vaststellen dat bepaalde belangen rondom hem of haar niet op te lossen zijn, kan een kind erg opluchten. Kinderen zijn immers ook geneigd om partijen te gaan verzoenen en leveren soms een immense inzet om dat voor elkaar te krijgen.

Conclusie

Werken met kinderen en de vele belangen die rondom hen spelen is geen gemakkelijke opdracht. Als hulpverlener worden we geconfronteerd met een veelheid aan belangen en we voelen een grote druk het belang van het kind goed te behartigen. Het is zaak vooral te proberen om goed te blijven rondkijken, om de vele belangrijke anderen niet uit het oog te verliezen en goed te onderzoeken op welke stoel ze precies zitten. Het besef dat iedereen vanuit een heel specifieke stoel, een heel specifiek belang betrokken is en in die zin nog steeds aan dezelfde tafel rond het kind zit, kan een helpende gedachte zijn wanneer we door de stoelen de tafel niet meer zien.

Referenties

Baert, D. (1990). "Geen wonder met zo'n ouder..." Over sociale perspectieven en opvoeding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, VIII:4, 215-235

- Cottyn, L., (2005). "Veerkracht bevorderen bij ouders die ook psychisch ziek zijn. *Systeemtheoretisch Bulletin, XXIII (2)*, 103-122.
- Marres, P. (2004). De raad van Elf: de elfde hulpverlener, wat maakt het verschil? *Systeemtheoretisch Bulletin, XXII (3)*, 193-209.
- Van Daele, M. (2004). Beperkte invloed in een wereld vol verwachtingen. *Systeemtheoretisch Bulletin, XXII (2)*, 131-142.
- Van den Bergh, B. (2004). Kinderen, opvoeders en maatschappij: verkenningstocht of verplichte wandeling? *Tijdschrift voor familietherapie, X (2)*.
- Van der Pas, A. (2003). *A serious case of neglect: the parental experience of child rearing*. Delft: Eburon.
- Van Hennik, L. (1996). *Ik ga. Moeders die hun gezin verlaten*. Utrecht: Scheffers.
-